

Александар Стеванов Знаме со череп со вкрстени коски

Денес, за повеќето од нас, првата асоцијација за знамето со череп со вкрстени коски се пиратите, но вакво знаме во повеќе варијанти се користело и од страна на македонските револуционери.

Во статија¹ објавена во австралискиот весник Сандеј Тајмс², од 2 јуни 1940 година, посветена на Балканот, а пред сè на Македонија, е даден оскуден опис на знамето на Тајната македонско – одринска револуционерна организација:

„...во 1896 година, ја формираа ВМРО – Внатрешната македонска револуционерна организација⁴, избирајќи го за свое знаме типичниот мелодраматичен череп со вкрстени коски...“

Речиси истата информација, со дополнително појаснување дека знамето било црно, е објавена во книгата Герилска борба: Историска и критичка студија:

„...мотото на ВМРО беше „Слобода или смрт“, а нејзиното знаме беше црно со череп и вкрстени коски...“⁶

Опишувајќи ја состојбата за време на Илинденското востание, односно превземањето на градот Крушево од страна на македонските револуционери, во книгата Македонија – нејзините луѓе и историја, исто така е спомнато ваквото знаме:

„...над градот Крушево сега се вееше црвеното знаме наместо она црно-бело знаме со череп и вкрстосани коски, кое беше симбол на востанието.“⁷

За веродостојноста на овие тврдења, за изгледот на знамето, индиректно може да посведочи тоа што на капите на неколку македонски револуционери од периодот на Илинденското востание, меѓу кои и на војводата Питу Гули, се видливи претстави на череп со вкрстени коски.

Всушност, ова не претставува единствен пример за знаме со овој симбол кога се во прашање знамињата на македонските револуционери.

За време на Илинденското востание, на горниот крај на држалката на востаничкото знаме, веено над училишната зграда во Крушево, во која што бил сместен и заседавал Советот на месната револуционерна власт⁸, имало претстава на череп и вкрстени коски. За тоа, како изгледало ова знаме, дознаваме благодарение на описот кој што го дал македонскиот револуционер и автор на Крушевскиот манифест Никола Киров Мајски:

Aleksandar Stevanov Skull and Crossbones Flag

Реконструкција на знамето со череп и вкрстени коски
Reconstruction of skull and crossbones flag

Today, most of us, the first association we make with the skull and crossbones flag are the Pirates. However, variations of this flag has been used historically by Macedonian revolutionaries.

In an article¹ on the Balkans, and in particular on Macedonia, published in the Australian newspaper Sunday Times³, on 2 July 1940, is given a short description for the Secret Macedonian-Adrianople Revolutionary Organization flag:

“... in 1896, formed IMRO Internal Macedonian Revolutionary Organization⁵, choosing for a flag the typically melodramatic crimson skull and cross-bones...“

Similar information, published in the book Warfare: Historical and critical study, describes the flag in greater detail:

“... IMRO’s motto was “Liberty or Death” and its flag was black with skull and crossbones ...”⁶

Describing the situation during the Ilinden Uprising and the takeover of the city Krushevo by the Macedonian revolutionaries, the flag is also mentioned in the book Macedonia, its people and history:

“... and over the city of Krushevo, now fluttered a red flag instead of the black-and-white flag with skull and crossbones which was symbol of the uprising”⁷

On the authenticity of these claims, about the appearance of the flag, indirectly attest that on the hats of several Macedonian revolutionaries from the period of the Ilinden Uprising, are visible representations of skull with crossbones.

In fact, this is not the only example of a flag with this symbol when it comes to the flags of the Macedonian revolutionaries.

During the Ilinden Uprising, the

Македонскиот револуционер, Питу Гули, со значка со мртвечка глава и вкрстени коски на капата
Macedonian Revolutionary Pitu Guli wearing a badge with skull and crossbones on his hat

„Знамето е од црвена свила, обшито со жолта срма. На средината со златеникава свила се извезени две раце кои се ракуваат над палмов венец, а над рацете има запален факел. Околу сето тоа има натпис: „Слобода или смрт - знаме на Крушовската чета“. Наоколу, целото знаме е обшито со златеникави срмени реси, а по краевите висат големи срмени пискули. На горниот крај на држалката има мртовечка глава над две вкрстени коски, а над главата крст - сето тоа е позлатено.“⁹

Никола Киров Мајски соопштува и дека ова знаме било носено од одредот на војводата Питу Гули, а знаменосец бил Георги Димев. При враќањето на одредот, од селото

Света во Гумења, целото крушевско население го бакнало и благословило знамето и поминале под него.

Во повеќе броеви, на насловната страна на весникот Илустрација Илинден¹⁰ во долниот дел може да се види знаме припишано на Илинденското востание. На ова знаме е испишан текстот:

„Независима Македонија - за неа ние се боримъ, за неа ние мремъ“

На горниот крај на држалката на знамето, исто како и на знамето на Крушевската чета, може да се забележи череп со вкрстени коски. Таков е случајот и со илустрацијата на знаме, прикажана на насловната страна на весникот Слобода или смрт.¹² На ова знаме е испишан знаменитиот слоган на македонските револуционери, кој што воедно претставува и назив на весникот, а на горниот крај на држалката на знамето, исто како и во двата претходно спомнати случаи, е прикажан череп со вкрстени коски.

Черепот со вкрстени коски е присутен и на задната страна на Кратовското илинденско знаме:

„На задната страна на знамето, на црна основа, исто така во средината на квадратот е претставена мртовечка глава со две попречни коски под вилицата што ја симболизира смртта.“¹⁴

Карактеристично за овој случај е тоа што двете вкрстени коски прикажани на знамето се до висок степен анатомски правилни бедрени коски (лат. femur).

Череп со вкрстени коски може да се види и на неколку значки на ВМРО од периодот по 1919 година.

За присуството на овој симбол меѓу припадниците на ВМРО во триесетите години од минатиот век соопштува францускиот новинар и писател Албер Лондр при неговата средба со, во тоа време раководителот на ВМРО, Ванчо Михајлов:

Весникот „Илустрација Илинден“
1927
News paper “Illustration Ilinden”

lacing hanging at the ends. The upper end of the flag holder has a skull above two crossbones, and over the skull is a cross. All these are golden plated...⁹

Nikola Kirov Majski mentioned that this flag was carried by the detachment of Pitu Guli. The bearer of the flag was Georgi Dimev. When the detachment went back from the village Sveta to Gumenje, the entire population of Krushevo kissed and blessed the flag and passed under it.

On several issues of the newspaper Illustration Ilinden¹¹, in the lower part of the front cover can be seen flag attributed to the Ilinden Uprising. The text inscribed on this flag is:

“Independent Macedonia - We fight for her, we die for her”

On the upper end of the flag’s holder, same as on the flag of Krushevo’s cheta, is present a skull with crossbones.

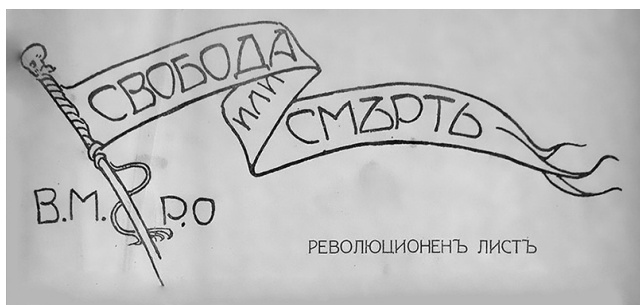
It is the same case with the illustration of a flag shown on the front cover of the Liberty or Death¹³ newspaper. On the flag is written the famous slogan of the Macedonian revolutionaries, which was also the name of the newspaper, and on the upper end of the flag’s holder, same as the two previously mentioned cases, is shown a skull with crossed bones.

The skull and crossbones is also present on the back side of the Ilinden flag of Kratovo:

“On the back side of the flag, on black base, also in the middle of the square is a representation of a dead man’s head with two crossed bones under the jaw which symbolizes death.”¹⁴

Typical for this case is that the crossbones shown on the flag are anatomically correct femoral bones.

The skull and crossbones can also be seen on several

**Знамето од првиот број на весникот (10 декември 1924 год.):
The flag in the first issue of the newspaper (10 December 1924):**

„Зад нив тројца, насликано на сидот имаше црно знаме со череп и девизата „Слобода или смрт“ оддолу.“¹⁵

Овој симбол станал толку многу карактеристичен и препознатлив за ВМРО, па така, главен показател по кој што властите разбрале дека Владо Черноземски, атентаторот на југословенскиот крал Александар Караѓорѓевиќ во 1934 година, бил член на оваа македонска организација, била тетоважата на неговата рака на која што покрај иницијалите на ВМРО имало череп со вкрстени коски и натпис „Слобода или смрт“.¹⁶

Класификацијата на симболот череп со вкрстени коски на македонските знамиња, илустрации со припишани знамиња од весници, значки и др., може да се изврши главно по два параметри и тоа:

1. Присуство односно недостаток на долна вилица (лат. mandibula), при што:

- черепот има долна вилица, каков што е случајот со Кратовското илинденско знаме.

- черепот нема долна вилица, каков што е случајот со значките на ВМРО по 1919 година.

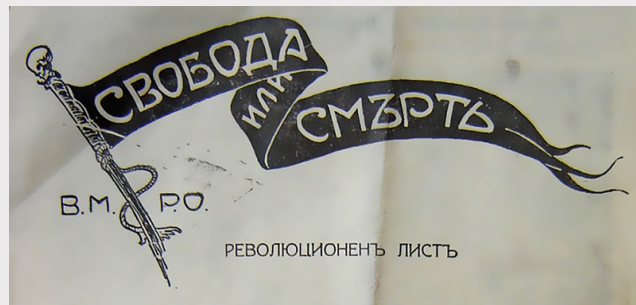
2. По местоположбата на двете вкрстени коски, при што тие може да се наоѓаат:

- зад черепот каков што е случајот со значките на ВМРО по 1919 година.

- непосредно под черепот, каков што е случајот со знамето на Крушевската чета и со Кратовското илинденско знаме.

Причините поради кои македонските револуционери избрале да го постават черепот со вкрстени коски на своите знамиња, не ни се познати со сигурност, но тие веројатно кореспондираат со причините поради кои овој симбол генерално се користел и сè уште се користи.

Па така, познато е дека пиратите го користеле знамето со череп со вкрстени коски за да ги уплашат посадите на бродовите на кои што ќе наиделе. Самиот череп со вкрстени коски со векови наназад претставува алегија на

**Знамето од број 86 на весникот (18 јануари 1929 година):
The flag in the issue 86 of the newspaper (18 January 1929):**

IMRO badges after 1919.

The French journalist and writer Albert Londres reported the presence of the skull and crossbones symbol among the members of IMRO, in a meeting with Ivan Mihailov, the leader of IMRO at that time:

„Behind them, painted in black on the wall, would be a huge skull with the words “ Liberty or Death “ on a scroll beneath.“¹⁵

This symbol has become so distinctive and recognizable for IMRO, that the main indicator for which the authorities understood that Vlado Chernozemski, the assassin of the Yugoslav King Alexander Karadjordjevic in 1934, was a member of the Macedonian organization, was a tattoo on his arm which despite the initials IMRO had a skull with crossed bones and the inscription “Liberty or Death”.¹⁶

Classification of the symbol skull and crossbones, on the Macedonian flags, newspaper illustrations of attributed flags, badges etc., can be done mainly by two parameters:

1. The presence or lack of the lower jaw (Latin mandibula), where:

- The skull has a lower jaw, like the one on the Ilinden flag of Kratovo.

- The skull has no lower jaw, like on the IMRO badges after 1919.

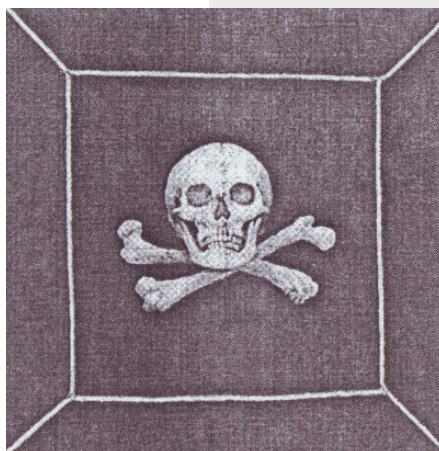
2. The way the crossbones are positioned, where they can be found:

- Behind the skull as on the badges of IMRO after 1919.

- Directly under the skull, as shown on the flag of Krushevo's cheta and on the Ilinden flag of Kratovo.

The reason why Macedonian revolutionaries chose to put a skull and crossbones on their flags is not known, but it probably relates to the reasons why this symbol was used throughout history and is still being used today.

It's known that the pirates used the flag with this symbol to frighten the crews of other ships. For

**Задна страна на Кратовското илинденско знаме
Reverse of the Ilinden flag of Kratovo**

смртта и смртноста, а исто така сè уште служи како универзален симбол за смртоносно отровни супстанции. Според ова, една од причините поради кои македонските револуционери го поставиле на своите знамиња веројатно била со цел психолошка војна, односно заплашување на противниците.

За застрашувачкото значење на овој симбол на ВМРО, пишува во книгата Балкански дух: патување низ историјата:

„ВМРО, која дополнително се радикализираше по поразите од 1913 и 1918 година, стана терористичка држава во државата и, со помош на својата инсигнија - черепот со вкрстени коски, во надворешниот свет стана синоним за омраза и насилствен нихилизам.“¹⁷

Друга причина може да се бара во знаменитиот бескомпромисен слоган на македонските револуционери „Слобода или смрт“, според кој, борбата за Македонија требало да се води до последниот здив и до последниот човек, сè додека таа не се ослободи. Ваков пример во светски рамки е региментот на британската кралска војска со прекар „момчиња за смрт или слава“, сличен на слоганот на македонските револуционери, кој исто така за свој амблем го има черепот со вкрстени коски.

Значка ВМРО серија 1919 година
IMRO Badge, 1919 series

centuries the skull and crossbones represented an allegory of death and mortality, as well as an universal symbol for lethal toxic substances. According to this, one of the reasons why the Macedonian revolutionaries used this symbol on their flags was probably to attempt of psychological warfare, and the intimidation of their enemies.

On the fearful meaning of this IMRO symbol, in the book *Balkan ghosts: a journey through history* is written:

„IMRO, radicalized by the defeats of 1913 and 1918, became a terrorist state within a state, and, helped by its skull-and-crossbones insignia, became synonymous in the outside world with hate and violent nihilism.“¹⁷

Another reason could be the eminent uncompromising slogan of the Macedonian revolutionaries “Liberty or Death”. According to this slogan, the fight for Macedonia should be taken until the last breath and to the last man, until Macedonia is liberated. Appropriate example for this is the regiments of the British Royal Army nicknamed “Death or Glory Boys”, similar to the slogan of the Macedonian revolutionaries, who also for its emblem has the skull and crossbones symbol.

Значка ВМРО серија 1923 година
IMRO Badge, 1923 series

1 John Digby, “Balkan Hurdy Gurdy”, *Sunday Times*, Perth, June 2 1940, 16s.

2 Весник основан во февруари 1897 година, во Перт, Западна Австралија, под називот *West Australian Sunday Times*. Денес сè уште се издава.

3 Newspaper founded in February 1897, in Perth, Western Australia, under the name *West Australia Sunday Times*, currently still in print.

4 Иако е општопозната под називот ВМРО, во 1896 година, на Конгресот во Солун, на кој што меѓу другите учествувале и Гоце Делчев, Даме Груев и Горче Петров, официјално била наречена Тајна македонско – одринска револуционерна организација (ТМОРО). Темелите на организацијата се удрени на 23 октомври 1893 година, при што е договорено новата револуционерна организацијата да биде тајна и да се вика Внатрешна. Во октомври 1905 година на Рилскиот конгрес, организацијата покрај нов Устав го добива и новото име Внатрешна македонско-одринска револуционерна организација (ВМОРО).

5 Although commonly known as IMRO, in 1896, on the Congress in Thessaloniki, was officially called the Secret Macedonian-Adrianople Revolutionary Organization (SMARO). The organization was founded on the 23 of October 1893, and it was agreed that the new revolutionary organization to be secret and to be called Internal. In October 1905, on the Rila Congress, the organization, in addition to the new Constitution, got the new name Internal Macedonian-Adrianople Revolutionary Organization (IMARO).

6 Walter Laqueur, “IMRO”, *Warfare: A historical and critical study*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2009, 182.

7 Stoyan Pribichevich, *Macedonia, its people and history*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1982, 128.

8 Данчо Зографски, *Националните и идејните насоки и достигнуања на Илинден*, Скопје, 1968, 17.

9 Никола Киров – Майски, „Градъ Крушово и борбитъ му за свобода“, Иллюстрация Илинден, Илинденска Организация, София, книга 1 (61), година VIII, ноември, 1934, 16.

10 Иллюстрация Илинден е весник на македонската емиграција во Бугарија, кој што изобилува со написи за Македонија од илинденскиот период. Излегува во Софија, од април 1927 до мај 1944 година.

11 Illustration Iinden is newspaper of the Macedonian immigration in Bulgaria, which consists many articles on Macedonia and the Macedonians during the Iinden Uprising. The newspaper was published from April 1927 till May 1944.

12 Слобода или смъртъ, Револуционен лист е весник на македонската емиграција во Бугарија, илгален орган на ВМРО. Весникот излегува од 1924, па сè до забраната на ВМРО од Деветнаесетомајската Влада во 1934 година.

13 Liberty or Death is newspaper of the Macedonian immigration in Bugaria. The paper was published from 1924, till 1934 when IMRO was prohibited.

14 Горџе Миљковиќ, *Илинденските знамиња и печати*, Менора, Скопје, 2003, 68.

15 Albert Londres, *Les Comitadjis ou Le terrorisme dans les Balkans*, A. Michel, Paris, 1932, 11.

16 Stephen Graham, *Alexander of Yugoslavia: the story of the king who was murdered at Marseilles*, Yale University Press, New Haven, 1939, 260.

17 Robert David Kaplan, *Balkan ghosts: a journey through history*, Vintage books, New York, 1994, 65-66.